

יג ע"א

[א] גמ' שאובין נינהו - תא"מ.

אור אליהו

[א] גמ': "לימא מסייע ליה, כל חייבי טבילות טובלין כדרכן, בין בתשעה באב בין ביום הכפורים. במאי, אילימא בחמין, טבילה בחמין מי איכא שאובין נינהו". זו הגירסא שלפנינו בגמ', אמנם בש"ס של רבינו היו תיבות אלו, של "שאובין נינהו" - מחוקקות. עיין הערה²².

ולפי זה כוונת אב"י לומר, שהטעם שאינו אומר למחרת בשחרית ומנחה תפילת תענית, הוא משום שיום זה שאחר תעניתו, לא קיבל עליו מעיקרא, דהיינו מבעוד יום (כשהיה עדיין ביום תעניתו הראשונה), שלעולם צריך לקבל את התענית מבעוד יום קודם ליל התענית.

ובלילה לן בתעניתו דלא קיבלה עילויה, **שלא קיבל עליו תענית זה בפני עצמו מאתמול** וכו'. וכן היא הגירסא בכתבי-היד: מינכן 140 והספרייה הבריתית 400. ועיין ספר אשירה לה' חלק ב' על מסכת תענית (מה שכתב על רש"י ד"ה מאי קסבר).

ועיין בדקדוקי סופרים (אות ו) שהביא תיקון הגמ', אך הוסיף שמדברי הרמב"ן מבואר שגרס כגירסת הספרים שלפנינו עיי"ש.

והנה בשו"ע (תקסב, ט) כתב: "קבל עליו להתענות למחר והתענה, ובלילה שלאחר התענית נמלך להתענות, אף על פי שלן בתעניתו, שלא אכל בלילה והתענה כל היום השני אינו תענית, מפני **שלא קבלו עליו מבעוד יום**". וכתב שם רבינו בביאורו: "מפני שלא כו' - גמ' שם א"ל אב"י כו' ושם שאני הכא כו'". ורבינו קיצר כדרכו ולא הביא את כל לשון הגמ' אלא סיים וכו', אמנם לפי הגהתו כאן מובן מדוע הביא גמ' זו כמקור לשו"ע וכנ"ל. אכן עיין בדמשק אליעזר שבביאור דעת רבינו הביא את לשון הגמ' הגמ' הנ"ל כפי הגירסא שלפנינו: "**דאיכא שעות דליליא דלא קיבל עליה מעיקרא**". וצ"ע.

²². וכן נראה שגרס בשבולי הלקט (שמחות כט): "והתם נמי בגמרא דתענית דייקנן במאי, אילימא בחמין, טבילה בחמין מי איכא, אלא לאו בצונן". וכן משמע שגרס הערוה"ש (יו"ד רא, ריד) שהביא גמ' זו והשמיט תיבות "שאובין נינהו" וז"ל: "וכן

קאמר, אם לא קבל מבעוד יום, אלא בצפרא קבל עליה להתענות חצי היום, ובחצי היום קבל עליה עד לאורתא ולן בלילה בתעניתו, ולא קבל עליה כלום והתענה, אף למחר אין מתפלל תפלת תענית, שכבר יצא בתפלת תענית דאתמול. **ושאני הכא דלא קיבל עליה מאורתא**, כלומר, באותו יום שמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית, אבל הכא דלן בתעניתו עבדיה להאי תענית שני כתענית אריכא שהוא מאתמול שעדיין לא אכל, וכיון שהתפלל אתמול תפלת תענית, אין צריך להתפלל היום".

וכן משמע ברבינו חננאל שכתב: "ואמר אב"י לעולם קסבר רב הונא מתענין לשעות, והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית. **ושאני הכא דלא קיבל עליה מעיקרא**". וכן הוא ברא"ש (סימן יב): "הלכך צריך לומר, דכל תענית צריך קבלה בתפלת המנחה. אמר אב"י, לעולם קסבר מתענין לשעות, והמתענה לשעות מתפלל תפלת תענית, **ושאני הכא דלא קבליה עילויה**". וכן כתב בגבורת ארי, ושכן היא גירסת רש"י: "ואב"י דחי לה, והכי גירסת ספרים דידן 'שאני התם דאיכא שעות דלילה דלא קיבל עליו מעיקרא'. ונראה לי דטעות סופר הוא, דמשמע שהיה דעתו לאכול ונמלך אחר כך וגמר הלילה בתעניתו. וליתא, דלאב"י לא תליא כלל בנמלך, אלא מהאי טעמא דלא קיבל עליו לחוד. אלא הכי גרסין 'שאני התם דלא קיבל עליו מעיקרא', וכן גורס הרא"ש. וכן נראה שהכי גירסת רש"י, שפירש שאני התם היכא דהתענה מאתמול

יד ע"א

[א] גמ' אין פוחתין משבע שבהן כ"א התרעות - כצ"ל.

אור אליהו

"תעניות על הציבור", ובמקום "שמונה עשרה" כתב שצריך לומר "כ"א": "אין פוחתין משבע, שבהן כ"א התרעות" - כן צריך לומר. ולפי זה, פירוש הגמ' הוא, שאין פוחתין בתפילת התענית משבע ברכות²⁵ שבהן תוקעין, ואם כן, נמצא שהיו סך הכל כ"א התרעות, ג' התרעות לכל ברכה. והיינו, משום שמוסיפים שש ברכות וביחד עם גואל ישראל הם שבע²⁶.

[א] בגמ': "והתניא אין פוחתין משבע תעניות על הציבור, שבהן שמונה עשרה התרעות, וסימן לדבר יריחו". כך היא הגירסא שלפנינו בגמ'. ולפי זה, פירוש הגמ' הוא, שאין פוחתין בתעניות האחרונות²³ משבע תעניות, ובהם מוסיפים בתפילה שש ברכות, ובכל אחת מהברכות תוקעים ג' התרעות, נמצא שביחד יש י"ח התרעות²⁴. אמנם בש"ס של רבינו מחק את התיבות

אלמא דטעמא משום שאובין הוא וכן הוא בגמ' שם שאובין ניהו, אלא שפי' כשאובין ניהו והוא דחוק מאד" וכו'. עכ"ל וצ"ע.

23. כלומר, בקבוצה השלישית והאחרונה של התעניות שגוזרים על הציבור.

24. על פי פירוש רש"י.

25. הנה לגירסא שלפנינו: "משבע תעניות" מבואר, שרק בשבע תעניות אחרונות היו מוסיפים בתפילה שש ברכות, ועל זה הקשה בקרן אורה: "מברייטא זו משמע, דאין אומרין שש ברכות הנוספות אלא ב' תעניות האחרונות, מדקתני שבהן י"ח התרעות, משמע דבתעניות הראשונות ליכא התרעות, והיינו משום דאין מוסיפין בהן, וקצת קשה, אמאי לא הביאו לעיל ראיא מהאי ברייתא דליכא כ"ד בראשונות ובשניות".

אכן לגירסת רבינו שמחק את התיבות: "תעניות על הציבור", משמע שמה שכתוב "משבע", הכוונה לשבע ברכות, כלומר, שכאשר מוסיפים ברכות בתפילת התענית, אין פוחתין מלהוסיף שבע ברכות (שש הנוספות וגואל ישראל), ובהם תוקעים כ"א התרעות. וממילא מבואר, שאין הכרע שבברייתא מדובר בשבע תעניות אחרונות, ומתורצת קושיית הקרן אורה הנ"ל ודו"ק.

26. כתב הרמב"ם (תעניות ד, יז): "וכן על כל ברכה וברכה, באחת אומר תקעו ובאחת אומר

בתענית [יג ע"א] לעניין ט' באב אם מותר לרחוק בצונן אם לאו, ומביא ראיא לאיסור מהא דתניא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן, בין בט' באב בין ביום הכיפורים. במאי, אילימא בחמין טבילה בחמין מי איכא, אלא לאו בצונן, וחייבי טבילות אין, אינש אחרינא לא". ובשול"ת שערי צדק (יו"ד קמט) מבואר שגם מרש"י ותוס' משמע שלא גרסו לתיבות "שאובין ניהו", שכתב וז"ל: "והנה באמת משמעות פירש"י ותוס' בתענית שלא היה בפניהם הך סיומא 'הא שאובין ניהו', והוא רק פירוש בגמ', וכדמצינו בכמה מקומות" (שהוכנס פירוש הגמ' לתוך הגמ'). ועיין שול"ת חת"ס (יו"ד רז) שמשמע ממנו שגם הוא לא גרס בתענית "שאובין ניהו" ודו"ק.

וכעין ביטוי זה של "טבילה בחמין מי איכא", יש בגמ' ברכות (כב ע"א) בלא לתיבות "שאובין ניהו": "אמר להו רב הונא לרבנן, רבותי, מפני מה אתם מזלזלין בטבילה זו, אי משום צינה, אפשר במרחצאות. אמר ליה רב חסדא, וכי יש טבילה בחמין". ועיין בשול"ת שערי צדק (שם) שמבאר את השינוי בין הגמרות (למי שגורס כאן "שאובין ניהו").

והנה בביאור רבינו לשול"ע (יו"ד רא, קכה) מבואר שכן גרס לתיבות "שאובין ניהו" וז"ל: "וראיתם מפ"ק דתענית (יג ע"א) עתוס' שם ד"ה טבילה כו',